

ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DOĞA SPORLARININ ÇEVRE EĞİTİMİNDE KULLANIMI

Yrd. Doç. Dr. Bekir Necati ALTIN, Arş. Gör. Sıddıka Oruç
Niğde Üniversitesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı,
altinbekirneceati@yahoo.com
Hacettepe Üniversitesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı,
soruc@hacettepe.edu.tr

ÖZET: Günümüzde yaşanan ve gündeme iyice yerleşen doğa felaketleri, daha etkili ve verimli bir çevre eğitimi programları hazırlamayı zorunlu kılmaktadır. Ülkemiz ilköğretim programları incelendiğinde, programlar içerisinde çevre eğitimine ayrılan payın hiç de azımsanmayacak bir oranda olduğu görülebilmektedir. Ancak, bu gün gelinen noktaya ve ülkemizde yaşanan insan kaynaklı çevre sorunlarına bakıldığında verilen eğitimin yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Alanyazına bakıldığında çevre eğitiminde ve çevre bilincinin oluşturulmasında erken yaşlarda başlanan bir eğitimin daha etkili olduğu gözlenmektedir. Bunun için temel eğitim düzeyinde bilinçli ve iyi plânlanmış çevre eğitimi etkinlikleri yararlı olabilecektir. Sınıf dışı eğitim, çevre eğitiminde etkili bir yöntem olabilecektir. Sınıf dışı eğitim kavramı, derslik duvarları dışında gerçekleştirilen tüm eğitim ve öğretim faaliyetlerini kapsamaktadır. Sınıf dışı eğitimin kapsamına doğa sporları da girmektedir. Doğa sporları çevre bilincinin ve farkındalığının oluşturulmasında etkili olabilecek yöntemlerden birisidir. İlköğretim yaşlarından itibaren çocuklarımızın bu tür sporlara yönlendirilmesi, çevre eğitiminin etkili ve kalıcı olarak yapılmasını erken yaşlardan itibaren olanaklı kılacaktır. Bu çalışmada, ilgili alanyazın taranarak, çocukluk döneminde doğa sporlarına başlanmasının çevre eğitimi açısından önemi, dünyada ve Türkiye’de bu tür etkinlik örnekleri araştırılmış ve Türkiye’de ilköğretim yaşlarından itibaren doğa sporlarına başlanabilmesi ve bunun yaygınlaştırılabilmesi için neler yapılabileceği konusunda öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Eğitimi, Doğa Sporları, Doğa Eğitimi, Çocuklukta Çevre Eğitimi

ABSTRACT: Nowadays, a lot of environmental problems are lived and more people pay attention to them. Because of this, it is necessary that preparing more effective and efficient environmental education programmes. When we look our country’s primary education programmes, we can see that the rate of environmental education objectives and activities are enough for the environmental awareness. But at this point, there may be some problems in teaching and learning process. As we looked the literature and researches about environmental education, if environmental education began in the early childhood ages, it could be more effective. For this reason, conscious and properly prepared environmental education programmes will be more useful. Outdoor education can be an effective method for environmental education. Outdoor education means all the educational and instructional activities beyond the classroom walls. Nature sports are one method of the outdoor education. Nature sports are an effective method for generating environmental awareness. If children lead to this kind of sports until early ages, this could make possible effective and permanent environmental education. In this study, we searched importance and effects of beginning of nature sports in early ages to the environmental education and examples of this kind of activities in world and in Turkey by means of searching literature. Also, we proposed some suggestions for beginning and spreading nature sports in early ages.

Key Words: Environmental Education, Nature Sports, Nature Education, Environmental Education in Early Childhood.

GİRİŞ

“Sonuçta, neyi seversek onu koruyacağız, neyi anlarsak onu seveceğiz, neyi öğrenirsek onu anlayacağız.”

Baba Dioum*

Son yıllarda yaşadığımız ve artık günlük yaşamımızı da etkilemeye başlayan çevre sorunları, basının da gündeminde eskisine

oranla daha fazla yer tutmaya başlamıştır. Özellikle 2007 yılı içerisinde tüm ülkemizde yaşanan susuzluk problemi insanların belli bir oranda da olsa Küresel Isınmaya dikkat çekmeyi başarabilmiştir. Ancak çevre sorunları son birkaç yılın konusu değildir. On yıllardır bilim adamları, çevre gönüllüleri kamuoyunun dikkatini dünyamızın yaşadığı ve yaşayacağı sorunlara çekmeye çalışmaktadır. Özellikle son günlerin popüler konusu olan ‘Küresel Isınma’ ile ilgili senaryolara baktığımızda, en iyi senaryonun 50 yıl, en kötü senaryonun ise 20 yıl sonra tüm dünyayı etkileyebilecek sorunların bizi beklediği konusunda uyarıları içerdiğini görebilmekteyiz.

* Senegalli çevreci ve filozof. 1968 yılında Yeni Delhi’de yapılan bir konuşmadan alınmıştır.
http://everything2.com/index.pl?node_id=1482909

Bu durumda acil önlemlerin alınması önemli görünmektedir ve bu önlemlerde hepimize sorumluluk düşmektedir. Theobald'ın 1970'de söylediği şu söz sorumluluğumuzu daha iyi açıklamaktadır: “Sürekli, ben sadece din adamıyım, sadece eğitimciyim, sadece öğrenciyim, sadece devlet adamıyım diyoruz. Böylece rolümüz sınırlanıyor ve dünyanın sorunlarını çözmemiz beklenmiyor. Ancak, eğer dünyanın sorunları çözülecekse, bazılarımızın kendisini dünya problemlerini çözümler olarak tanımlamaları gerekmektedir.” (Akt: Athman, Monroe 2001, 37).

Dünyanın sorunlarının çözümü, sadece belli birkaç grubun çabası ile gerçekleşebilecek bir olay değildir. Bu sorunların meydana gelişine baktığımızda dünya üzerinde yaşayan her insanın az ya da çok payının olduğunu görebilmekteyiz. O zaman ihtiyacımız olan bireysel çabalar değil, daha geniş bir tabana yayılan önlemlerdir. Bunun için de geniş kitlelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bunun en etkili yolu ise eğitimidir ve özellikle hemen hemen hepsine ulaşabildiğimiz temel eğitim çağındaki çocukların çevre duyarlılığı konusunda eğitilmeleri çok ama çok önemlidir.

ÇEVRE EĞİTİMİ, SINIF DIŞI EĞİTİM VE SINIF DIŞI MACERA EĞİTİMİ VE DOĞA SPORLARI

Çevre duyarlılığını oluşturmak, çevre eğitiminin konusu içerisinde yer almaktadır. İlköğretim okulları programlarına baktığımızda, çevre eğitimi konularına çoğunlukla Fen ve Teknoloji Eğitimi dersinin kapsamında, daha az da Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersinin programlarında yer verildiğini görmekteyiz. Oysa çevre eğitiminin ayrı bir ders olarak yer alması ve tüm disiplinler içerisinde bu bilince yönelik kazanımlara ya da etkinliklere yer verilmesi zorunluluğu, yaşamakta olduğumuz çevre sorunları göz önünde bulundurulduğunda, görülebilmektedir.

Çevre eğitimi sürdürülebilir bir gelecek içindir (Brynjegard 2001, 8). Çevre eğitiminin amacı, çevrenin ve onunla ilgili problemlerin

farkında olan ve bunlarla ilgilenen; sorunlarla ve çözümleri ile ilgili gerekli bilgi, beceri, tutum, motivasyon vb. ile donanmış; mevcut problemlerin çözümünde ve doğabilecek sorunların önlenmesinde bireysel ya da grupla gönüllü olarak çalışabilecek bir dünya nüfusu yaratmaktır (Carol, Simmons 2002, 3). ABD Çevre Koruma Ajansı'na göre: “Çevre eğitimi, sorumlu bireysel etkinliklere rehberlik eden bir süreçtir. Çevre eğitimi eleştirel düşünme, problem çözme ve etkili karar verme becerilerini geliştirmelidir. Bireylerin çevre konularında bilgili ve sorumlu kararlar alabilmelerini sağlayabilmek için onları teşvik etmeli ve güdülenmelidir.” (Litzenberg 2004, 16-17).

Yukarıda verilen tanımlar ve alan yazında yer alan diğer birçok tanımın ortak noktası olarak çevre eğitiminin amacının, öncelikle çevreye ve çevre sorunlarına duyarlı ve bunların çözümünde görev almaya istekli bireyler yetiştirmektir. Aynı zamanda bu görevde gerekli tüm bilgi ve beceriler ile bireylerin donatılması da diğer bir önemli amaçtır.

Childress (1978, 9-10) ABD'de 1970'lere kadar çevre eğitiminde program geliştirmede, eğitimcilere yardımcı olacak yazılı hedeflerin olmadığını belirtmektedir. Yaptığı bir araştırmada ilköğretim birinci ve ikinci kademe okullarda kullanılan üç yüz iki adet çevre eğitimi programını incelemiştir. Çalışmasının sonucunda programların ve projelerin %40'ının çevresel problemlerin sentezlenmesi, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili olduğunu ya da birincil amacın çevre ile ilgili veri toplamada uzmanlığın geliştirilmesi olduğunu tespit etmiştir. Bulgularına göre programlarda, öğrencilerin çevre sorunlarını çözmelerine yardım eden ve problem çözme becerilerini geliştiren etkinlikler yok denecek kadar azdır.

Bizim programlarımıza ve eğitim sürecimize bakıldığında da benzer bir manzara

yer almaktadır. Daha çok çevre sorunlarının neler olduğu ve nedenlerine yönelik bilgilerin öğrenciye aktarımından öteye gidilememektedir. Duyuşsal alanla ilgili öğrenmelerin artırılması ve bu problemlerin çözümünde kullanılacak becerilerin kazandırılmasına yönelik etkinlikler yeterince programlarda ve öğretme-öğrenme sürecinde yer alamamaktadır.

1985 yılında Wisconsin Department of Public Instruction tarafından yayınlanan Çevre Eğitiminde Program Geliştirme Rehberinde çevre eğitimi programlarının amaçları şu şekilde belirtilmektedir: “Öğrencilerin çevre bilgileri ve becerileri ile donanık, yaşam kalitesi ve çevre kalitesi arasındaki dinamik dengeyi kurmak için bireysel ve grupla işbirliği içinde çalışmaya gönüllü yurttaşlar olarak yetişmelerine yardımcı olmaktır.” (Lane 2006, 10).

Çevre eğitiminin amaçları şu şekilde sınıflandırılabilir (Lane 2006, 10-11):

- *Ayırında olmak*: Öğrencilerin çevre ve onun problemleri ile ilgili farkındalık ve duyarlılık kazanmalarına, uyarıcıları algılama ve bunları birbirinden ayırabilme becerisini geliştirmelerine, bu algılarını işlemelerine, arıtmalarına ve genişletmelerine ve bu yeni yeteneklerini çeşitli bağlamlarda kullanmalarına yardımcı olmak.
- *Bilgi*: Öğrencilerin çevrenin nasıl işlediği, insanların çevre ile etkileşiminin nasıl olduğu, çevre ile ilgili konuların ve sorunların nasıl arttığı ve bunların nasıl çözülebileceği konularında temel bir anlayış kazanmalarına yardımcı olmak.
- *Tutumlar*: Öğrencilerin çevre ile ilgili değerler ve duygular takımı, çevre koruma ve iyileştirme çalışmalarına katılmaya gönüllülük ve motivasyon kazanmalarına yardımcı olmak.
- *Beceriler*: Öğrencilerin çevre ile ilgili sorunların çözümünü tanımlama, araştırma ve çözüme katkıda bulunma becerilerini kazanmalarına yardımcı olmak.
- *Katılım*: Öğrencilerin çevre ile ilgili edinmiş oldukları bilgi ve beceriyi kullanarak çevre sorunlarının çözümünde etkin rol alarak yaşantı kazanmalarına yardımcı olmak.

Etkili bir çevre eğitimi programı şu öğeleri içermelidir (Athman&Monroe 2001, 39-42):

1. Program kurumun, toplumun misyonu, eğitimsel hedefler ve katılımcıların günlük yaşamları ile ilişkili olmalıdır.
2. Programın her aşamada geliştirilmesi ve değerlendirilmesi için paydaşları olmalıdır.
3. Program katılımcıların, bireysel bir duyarlılık ve sosyal sorumluluk içinde çevre sorunlarını belirleyip, çözmelerine yardımcı olacak beceriler ile donanmalarına yardımcı olmalıdır.
4. Program eksiksiz olmalıdır ve çoklu ve disiplinler arası bakış açılarını bir araya getirmeli ve dengelemelidir.
5. Program öğretimsel ve eğitimsel açıdan en iyi yöntem ve teknikleri içermelidir.

Çevre eğitimi, doğanın içinde, doğa hakkında ve doğa için eğitim olarak tanımlanabilir (Moroye 2007, 36; Phylliss 1986). Buradan da anlaşılacağı gibi çevre eğitiminin doğadan kopuk, sınıflarda yapılması eksik olacaktır. Doğa hakkında ve doğa için eğitim yapıyor isek, bunu gerçekleştirmenin basit ve etkili yollarından birisi, bu eğitimi doğada gerçekleştirmektir.

Bizim eğitim sistemimizi de etkileyen, Çok Yönlü Zekâ Kuramı, Entegre Programlar, Teknoloji Entegrasyonu, Proje Temelli Öğrenme, ve Sınıf Dışı Eğitim gibi eğitimdeki bazı yeni yaklaşımlar çevre eğitiminin de nasıl olması gerektiği konusunda bize bilgiler vermektedir.

Sınıf dışı eğitim, çevre eğitimini tartışılmaz ve vazgeçilmez bir parçasıdır. Sınıf dışı eğitimin amaçları bakış açısına ve öğrenme yaşantısının bağlamına göre değişmektedir. Bu nedenle alanyazında farklı tanımlara ve terimlere rastlanabilmektedir. Alan uzmanları sıklıkla, ‘Deneysel Eğitim’ (Experiential Education), ‘Çevre Eğitimi’ (Environmental Education), ‘Macera Eğitimi’ (Adventure Education), ‘Vahşi Doğa Eğitimi’ (Wilderness Education) terimlerini eş anlamlı olarak kullanmaktadırlar.

Yaygın bir görüşe göre sınıf dışı eğitim; macera eğitimi ve çevre eğitimi olarak iki kola ayrılmaktadır. Birincisi, öncelikle insanlar arası ve bireysel ilişkiler ve risk ile ilgilenirken, ikincisi ise insanlar ve doğa arasındaki ilişkiler ile ilgilenmektedir (Laidlaw 2000, 9).

Sınıf dışı eğitimin farklı tanımları olmasına rağmen, her bir tanımın içerdiği ortak özellikler bulunmaktadır: kişisel, sosyal, eğitimsel, tedavi edici ve çevresel hedeflere sahip olması. Sınıf dışı eğitim; eğitimsel amaçlarla, bir lider ya da eğitmenin rehberliğinde, genellikle küçük gruplar hâlinde, kişisel gelişim için, sınıf duvarlarının dışında yapılan, macera etkinlikleridir (Halligan 2006, 3).

Sınıf dışı eğitim, temel olarak öğrenmeyi geliştiren, genişleten bir yaklaşımdır.

Sınıf dışı eğitimin bir amacı, okul programının içeriğini, sınıf dışında birinci el gözlemler yaparak ve doğrudan yaşantılar geçirerek tamamlamaktır. Geleneksel olarak sınıfın dört duvarı ile sınırlı olan öğrenme, çoğunlukla sözeldir. Bu nedenle öğrenciler kitaplardaki pasajları ezberlemekte ve onları, anlamını kavrayamadan tekrarlamaktadırlar. Öğrenmenin sınıf duvarları ile sınırlandırılması, anlamdan yoksun laf kalabalığının hiçbir yaşantı temeline dayanmadan sürekli hâle gelmesini teşvik etmektedir. Öğrenme sürecinin sınıf dışına genişletilmesi, daha fazla anlam, derin bir kavrama ile açık ve net bir anlamlandırmayı gerçekleştirebilme şansı yaratmaktadır (Martin 1999, 17).

Sınıf dışı eğitim programları, rekreasyon alanlarını tanıma ve oluşturma; tarihi, kültürel ve doğal mirası koruma; doğal kaynakların doğru ve dengeli kullanımı; ekolojik sistemlerin tanınması ve korunması vb. konuları içermelidir. Buna ek olarak sınıf dışında disiplinler arası fırsatlar vardır. Sınıf dışı etkinlikler, doğa içinde yaratıcı ve yapılandırıcı çalışmaları, güzel sanatları, matematiksel ölçme ve hesaplamaları ve daha birçok konuyu

bünyesinde barındırabilir. Bu da öğrenene, anlamlı öğrenmeler için büyük olanaklar sağlar.

Sınıf dışı eğitimin birincil amaçları dört adımda incelenebilir (Martin 1999, 18-19):

1. Bir insan olarak üzerinde yaşadığı yeryuvarlağını koruma sorumluluğuna sahip olmaya, çevreye karşı olumlu tutumlar geliştirmeye yardımcı olmak, çevre etiğini öğretmek.
2. Bilişsel bir amaç olarak, her tür ekosistemi ve bunların kendi içindeki ilişkileri ve birbirleriyle olan ilişkilerini; doğal kaynakların bu ekosistemlerle, insanla ve insanın sosyal grupları ile ilişkilerini öğretmek.
3. Bireylere duvarlar dışında nasıl rahat ve güvenli bir şekilde yaşayacaklarını ve bu süreçte doğaya nasıl minimum etkiyi oluşturabileceklerini öğretmek. Çünkü duvar dışı yaşantının kalitesi duvarların dışı ile ilgili bilginin miktarı ile doğrudan ilişkilidir.
4. Sadece bir arazi gezisi, bir haftalık bir okul dışı etkinlik ya da yılda bir kez yapılan bir etkinlik yerine duvarlar dışındaki eğitimsel yaşantıların devamlılığını sağlamak.

Sınıf dışı eğitimin, özellikle çevre eğitimi amacını birincil amaç olarak alıyorsa, en etkili olabilecek yöntemlerinden birisi de sınıf dışı macera eğitimidir.

Sınıf dışı macera eğitimi; amaçlı olarak plânlanmış ve katılımcılar tarafından tehlikeli olarak algılanan etkinlikleri ifade eder (Phyliss 1986). Bu tür etkinlikler süreçlerin kontrolünde insanın çok etkin olamadığı vahşi doğa koşullarında gerçekleştirilir. Çoğu zaman küçük gruplarla yapılır. Bireylerin ya da grupların karşılaşabileceği bazı fiziksel ve zihinsel güçlüklerle baş edilebilmek için bazı becerilerde uzman olmayı gerektirir. Bu güçlükler, bireysel ve grupla problem çözme ve karar verme becerilerine ihtiyaç duyabilir. Çoğunlukla bu tür etkinliklerde, program yürütücüsü, bir lider, bir kılavuz değil öğretici ve düzenleyici olarak çalışır (Goldenberg 2002, 15).

Sınıf dışı macera eğitiminin kazanımları üç ana grupta toplanabilir (Goldenberg 2002, 19):

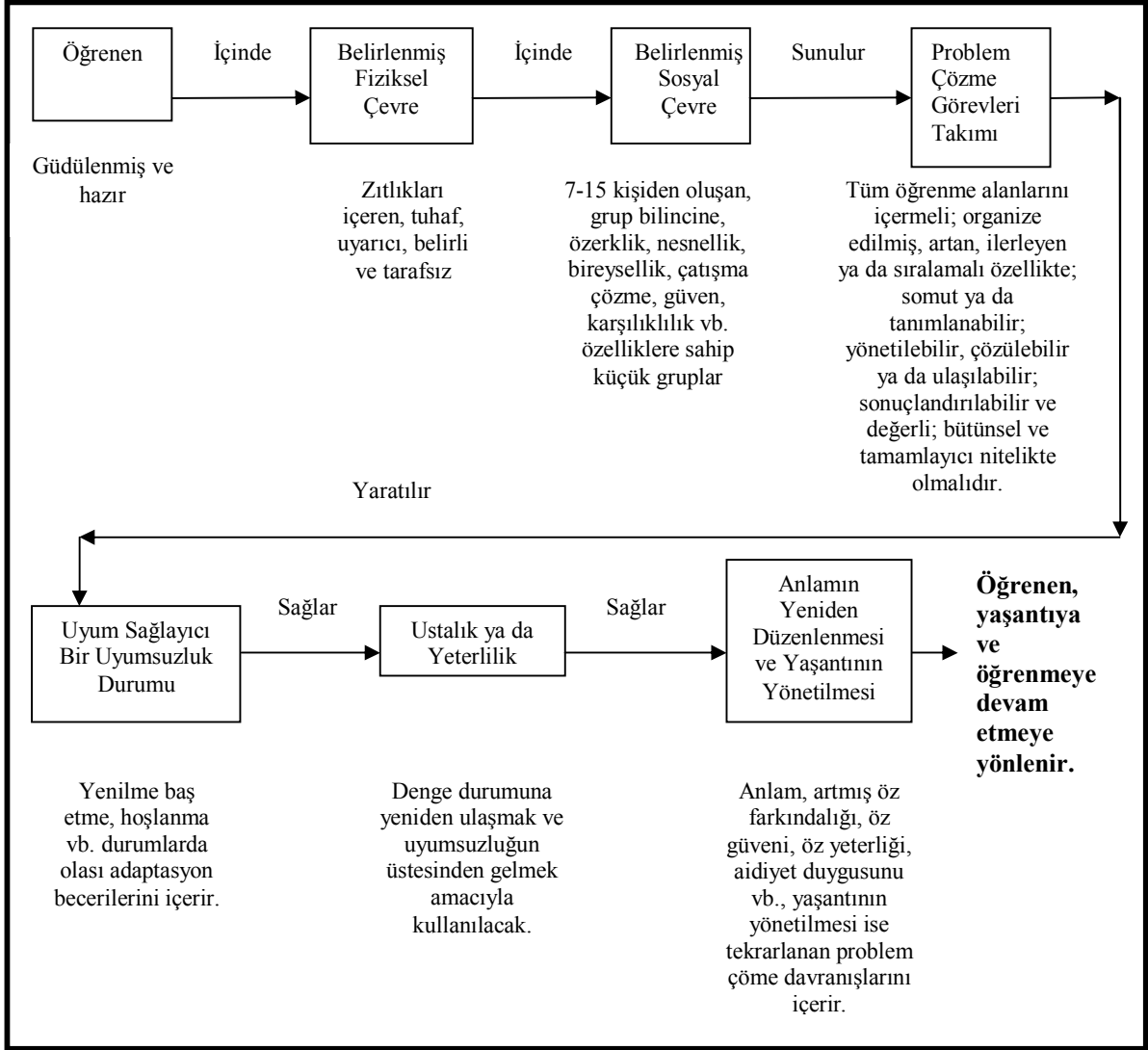
1. *Kişisel Kazanımlar:* Gelişimsel özellikler (benlik kavramı, kendini gerçekleştirme ve beceri gelişimi), sağaltım ve iyileştirme, fiziksel sağlık, sosyal kimlik, eğitimsel, ruhsal ve estetik yaratıcılık vb. bireysel gelişim özelliklerini içerir.
2. *Sosyal Kazanımlar:* Bütünsel bir kişilik (sosyal yönden iyi olma), işinde iyi ve kaliteli olma, ekonomik ve işle ilgili yaşam kalitesi, tarihi, kültürel vb. koruma bilinci gibi özellikleri içerir.
3. *İçsel Kazanımlar:* İnsanın doğayla olan ilişkisinin farkındalığını içerir. Doğa efendisi değil, üyesi olduğumuz, en iyi öğrenme alanıdır.

Doğa felsefesi temele alındığında sınıf dışı macera programlarının altı tane yararı bulunmaktadır (Goldenberg 2002, 20):

1. Ekosistemleri ve türleri eğitim, araştırma ve değerlerini sürdürme amaçlarıyla, koruma bilincini oluşturmak.
2. Doğal çevrenin kutsal özelliklerinin farkına varmak.
3. Doğal çevrenin estetik özelliklerinin farkına varmak.
4. Dünyada her şeyin eşit yaşama hakkı olduğu ve doğal alanların korunmasının, insanoğlunun buraları keşfetme ihtiyacına yardımcı olabileceği gibi içsel değerler edinmek.

5. Özgürlük, gurur, esin, saygı gibi vahşi doğanın kültürel ve tarihsel değerlerini fark etmek.
6. Doğal çevreyi öz-yeterlik, beceri testleri, sağaltım gibi rekreasyonel amaçlarla kullanmak.

Tablo 1’de Sınıf Dışı Macera Eğitiminin bileşenlerine yönelik bir model sunulmaya çalışılmıştır. Modelden de görülebileceği gibi öğrenen kendisi için belirlenmiş olan fiziki ve sosyal çevrenin içerisinde, ona sunulan bir takım görevleri yerine getirmekten sorumludur. Tüm bu öğelerin amaca hizmet edecek şekilde seçilmesi çok önemlidir. Katılımcılar problemlerle karşı karşıya kaldıklarında önce bir uyumsuzluk ve çatışma durumu ile yüzleşmek ve bununla baş etmek zorundadırlar. Bunun için ise bazı becerileri kazanmaları ve belli bir uzmanlık düzeyine ulaşmaları gereklidir. Böylece her çözülen problem ile anlamlı öğrenme gerçekleşebilir. Sürecin sonunda en önemli kazanım bireyin bu tür etkinliklere devam etme istekliliğinin sürmesidir. Görüldüğü gibi böyle bir etkinlikte, katılımcı kendisi için önceden özenle hazırlanmış problemleri bireysel ve grupla çözmeye çalışmaktadır. Bir diğer önemli nokta da bu tarz etkinliklerin çoğunlukla vahşi doğa koşullarında gerçekleştirilmesidir. Bu nedenle katılımcı kendisine verilen görevleri yerine getirirken bir taraftan da doğanın koşulları ile mücadele etmekte ve böylece doğayı da yakından tanıma fırsatını elde edebilmektedir. Eğer doğal koşullara uymazsa başarısızlığın da beraberinde gelebileceğini doğa içinde yaparak-yaşayarak fark etme şansını yakalayabilmektedir.

Tablo 1: Sınıf Dışı Macera Eğitimi Modeli (Goldenberg 2002, 24)

Doğa tüm canlılar için kutsal ve özel bir yerdir. Bu doğanın bir ruhu olduğunu beraberinde getirir. Sınıf dışı çevre eğitimi, öğrenenlerin özgürce keşfetmelerine ve insan yapımı teknolojiden uzakta doğayla bir bağ kurabilmelerine olanak sağlar (Zanovello 1999, 20). Doğal dünya, sınıf çalışmalarına zengin bir ek içerik sunar. Çünkü, çocuklar zaten ağaçlara, böceklerle, ırmaklara, bulutlara ve hayvanlara

ilgi duyarlar. Çevre çalışmaları bu ilgiyi daha üst seviyelere ve farklı bir bilince ulaştırmayı amaçlar. Bu nedenle ilköğretimin erken yaşlarından itibaren çevre eğitimi çalışmaları doğa ile iç içe yapılmalıdır (Shaw 2003, 63).

Doğada, doğa ile baş başa bir çevre eğitiminin daha etkili olacağına daha önce

değnilmişti. Bunu sağlayabilecek etkili araçlardan birisi de doğa sporlarıdır.

Doğa sporları, insan etkisinin en az olduğu doğal alanlarda yapılan sporlar olarak tanımlanabilir. Dağcılık, mağaracılık, rafting, doğa yürüyüşleri (trekking), kanyoning, orientiring, sualtı dalışları yurdumuzda en yaygın olarak gerçekleştirilen doğa sporlarıdır. Doğa sporları genelde insanın doğaya uyumu ile doğa içinde gerçekleştirilir. Doğa sporları ancak insanın doğayı anlayabilmesi ve onu doğru yorumlayabilmesi ile sonucun başarılı olabileceği sporlardır. Örneğin dağcılar için “Dağ” coğrafi bir kavram olmanın ötesinde, içine girilmeden önce hakkında çok şeyin bilinmesi gereken bir mekândır(Altın 2007, 36).

Bugün medyada sadece faaliyetler esnasında meydana gelen kazalar sonrasında gündeme gelen doğa sporları özellikle risk sporları olarak tanıtılmaktadır. Oysa doğa içinde verilecek çevre eğitimi, insanın doğayı tanınması ve riskin ne olabileceği ön görüşünü kişiye kazandırmasının yanında, insana doğayla mücadele yerine, doğaya uyumu ve onu anlayabilme yeteneğini kazandırabilecektir.

Denizde yapılanlara, sualtı sporları (dalış), yelken sporları; havada yapılanlara, paraşüt, yamaç paraşütü, planör; karada yapılanlara ise doğa yürüyüşleri, dağcılık, dağ bisikleti, off-road, ırmak sporları (rafting, kano, kürek), orientiring, mağaracılık, kanyoning, kaya tırmanışı vb. örnek olarak verilebilir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi doğa sporları, doğaya rağmen değil doğayla uyumlu yapılması gereken etkinliklerdir. Bu kadar doğayla iç içe ve doğaya uyumu gerektiren doğa sporları, doğayı tanıma ve doğayı koruma kazanımlarını da, doğal bir sonuç olarak beraberinde getirecektir. O hâlde, çocuklarımızın erken yaşlardan itibaren doğa sporları ile ilgilenmeleri, onlarda sözü edilen kazanımları oluşturabilmemize büyük bir destek sağlayacaktır.

Erken çocuklukta çevre eğitimi, önce çevreyi tanıma, sonra çevreyi koruma basamaklarını içermektedir (İleri 1998, 3). Görülebildiği gibi doğayı koruma önce onu tanıma ile başlamaktadır. Tam ve anlamlı öğrenme ancak, görerek, dokunarak hatta o mekânda bulunarak, gerçek yaşantılar geçirek gerçekleştirilmektedir. Sınıflarımızda oturarak, dört duvar arasında doğayı tanıtmayı ve koruma bilincini geliştirmeyi yıllardır denemekteyiz. Ancak başarı yüzdemiz, çevre sorunlarında geldiğimiz nokta ile değerlendirilebilir. O hâlde artık sınıf duvarlarının dışına çıkma zamanımız gelmiştir. Bunu sağlamanın en etkili ve eğlenceli yollarından birisi olarak doğa sporları görülmektedir.

Ülkemizde doğa sporları henüz çok fazla yaygınlaşmamıştır. Daha çok, yetişkinlerin uğraşması gereken, sadece hobi amaçlı olarak yapılan etkinlikler olarak görülmektedirler. Yapılan araştırmalarda birkaç küçük grup ve kulüp dışında çocuklara yönelik olarak düzenlenen doğa sporu etkinliklerine rastlanamamıştır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Günümüzde yaşanmakta olan ve yaşanacak olan çevre sorunları göz önünde bulundurulduğunda, çevre bilincinin ve duyarlılığının oluşturulması ile ilgili olarak atılacak her küçük adımın, çok önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Bu nedenle çevre eğitiminin önemsenmesi ve çevre eğitimi programlarının dikkatle hazırlanması gereklidir. Özellikle erken çocukluk döneminden itibaren çevre eğitime başlanması zorunludur.

Çevre eğitiminin amacı, çevre sorunlarının ve çevrenin farkında olan, bunları çözebilmek için gerekli bilgi ve beceri ile donanmış ve çözümde etkin rol almaya gönüllü bireyler yetiştirmektir. Etkili bir çevre eğitiminin yollarından birisi sınıf duvarları dışına çıkmaktan geçmektedir. Mümkün olabilecek her fırsatta doğaya çıkılması ve bunun için fırsatlar yaratılması, çocuklarımızın doğayı, tanımasını ve sevmesini sağlayacaktır.

Bunun için sınıf dışı eğitim etkinliklerine öğretme-öğrenme süreci içerisinde yer verilmesi gereklidir.

Ülkemizle ilgili yapılan araştırmalarda, doğa sporlarının daha çok yetişkinlere özgü olarak algılandığı ve birkaç küçük ve sınırlı yer ve grup dışında, çocuklara yönelik bu tür etkinliklerin yapılmadığı gözlenmiştir. Büyük şehirlerde yaşayan çocuklarımızın doğayı algılamaları park ve bahçelerden öteye gitmemekte ve çevre korumayı yerlere çöp atmamak olarak algıladıkları görülmektedir. Doğa sporları, çocuklarımızın doğayla iç içe olmalarına yardımcı olabilecektir. Bu nedenle, doğa sporları ile ilgilenen kulüplerin, derneklerin, grupların vb. çocuklara yönelik doğa sporları programları hazırlamaları ve bunların yaygınlaştırılması önemlidir. Ancak, bu etkinliklerin düzenlenmesinde pedagogların ve eğitim bilimcilerin desteğinin alınması çok önemli bir zorunluluktur.

Çocuklarımıza ulaşmanın en iyi yolu ise okullarımız ve özellikle öğretmenlerimizdir. İlköğretim Beden Eğitimi dersi programlarına bakıldığında, “Hareket Bilgi ve Becerileri” öğrenme alanının, “Spor Bilgi ve Becerileri” alt öğrenme alanında doğa sporlarına yer verildiği görülmektedir (MEB 2006, 12). Programda doğa sporlarının alt grupları olarak açık alan sporlarına (doğada yön bulma, yürüyüş vb.) ve su sporlarına (yelken, sörf) yer verilmiştir (MEB

2006, 17). Beden eğitimi dersinin diğer öğrenme alanları ile bütünleştirilmesi önerisi de programda yer almaktadır “Öğretmenler beden eğitimi dersi kazanımlarıyla ilişkili gördükleri alanları ve kazanımları kendileri de belirleyip ders işleme sürecine katabilirler.” (MEB 2006, 20). O hâlde doğa sporlarının, çevre eğitiminde kullanılmasına en büyük destek beden eğitimi öğretmenlerimizden gelecektir. Yapmaları gereken zaten aşına oldukları doğa sporlarının, buldukları çevre koşulları ve öğrencilerinin seviyelerine uygun olanlarını programlarına almak ve bu etkinliklerde çevre korumaya yönelik kazanımlara da yer vermektir.

Ancak bu da yeterli olmamaktadır. Diğer alan öğretmenlerine baktığımızda özellikle sınıf öğretmenleri, fen ve teknoloji dersi ve sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin de bu konuda yapabilecekleri etkinlikler bulunmaktadır. Ancak buradaki en önemli sorun öğretmenlerimizin bu tür doğa sporları ve doğa ile ne kadar ilgili olduklarıdır. Eğitim fakültelerimiz göz önüne alındığında, öğretmen adaylarımızın bırakalım doğa sporları ile ilgilenmeyi, arazi çalışmalarına katılmakta bile güçlük yaşadıkları gözlenmektedir. O hâlde, eğitim fakültelerimizin programlarında doğa sporlarına yönelik derslerin ya da sosyal etkinliklerin yer alması ve öğretmen adaylarının kendilerine uygun olabilecek bir sporla ilgilenmeleri ya da en azından doğa sporlarının onlara tanıtılması ve katılıma teşvik edilmeleri önemli bir adım olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Altın, B. N. (2007), "Dağcılık ve Coğrafya Bilimi (Dağ Kazaları Açısından Yaklaşımlar)", IV. Doğa Sporları ve Bilim Sempozyumu, 17-18 Kasım 2007, Ankara: Özet Kitapçığı.
- Athman, J. A. & Monroe, M. C. (2001), "Elements of Effective Environmental Educational Programmes", Defining Best Practicises in Boating, Fishing and Stewardship Education, Temmuz 2001, ED463036.
<http://www.rbff.org/educational/BPE3.pdf>
- Brynjegard, S. (2001), "School Gardens: Raising Environmental Awareness in Children", ED452085.
http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/25/70/e9.pdf
- Carol, A. & Simmons. B. (2002), "Outdoor, Experiential, and Environmental Education: Converging or Diverging Approaches?", ED467713.
http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/2a/36/64.pdf
- Childress, R. B. (1978), Public School Environmental Education Curricula: A National Profile, The Journal of Environmental Education, s: 9, ss: 2-11.
- Goldenberg, M. A. (2002), Understanding The Outcomes of Outdoor Adventure Experiences Using Means-Ends Analysis, Minnesota Üniversitesi, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- Halligan, M. W. (2006), Outdoor Education for Middle School Youth: A Grant Proposal Project, California State Üniversitesi, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.
- İleri, R. (1998), Çevre Eğitimi ve Katılımın Sağlanması, Ekoloji Dergisi, c:7, s:28, ss:3-9), Temmuz-Ağustos-Eylül 1998.
- Laidlaw, J. S. (2000), A Meta-Analysis of Outdoor Education Programs, Northern Colorado Üniversitesi, yayımlanmamış doktora tezi.
- Lane F. J. (2006), Environmental Education Implementation in Wisconsin: Conceptualizations and Practices, Wisconsin-Madison Üniversitesi, yayımlanmamış doktora tezi.
- Litzenberg, C. M. (2004), An Assessment of Teachers' Views of Local Environmental Education and Its Impact on Their Curricula and Teaching Methodology In a Maryland Elementary School, Wilmington College, yayımlanmamış doktora tezi.
- Martin, S. C. (1999), The Influence of Outdoor School Yard Experiences on Elementary Students' Environmental Knowledge, Attitudes, Behaviors and Control Levels, Florida Üniversitesi, yayımlanmamış doktora tezi.
- MEB (2006), İlköğretim Beden Eğitimi Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar).
- Moroye, C. M. (2007), Greening Our Future: The Practices of Ecologically Minded Teachers, Denver Üniversitesi, yayımlanmamış doktora tezi.
- Phyllis, F. (1986), Outdoor Education: Definition and Philosophy,,
<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=61&hid=14&sid=08d80937-2522-4fc8-9fdf-0600a5504d67%40sessionmgr2>
- Shaw, J. S. (2003), Environmental Education, Society, Kasım-Aralık 2003, ss: 60-66.
- Zanovello, I.(1999),Outdoor and Environmental Education Centres: A Case Study of Strathcona Park Lodge and Outdoor Education Centre, British Columbia, Canada, Calgary Üniversitesi, yayımlanmamış yüksek lisans tezi.